

Niyet, bir cihetle fitrî ahvalin ölümü müdür?

İnsanın iki fitratı vardır; birisi doğuştan gelen özgün ve hakiki fitratı, **diğeri ise** insanın kesbi ve kazanımı ile elde ettiği suni fitratıdır. Bu ikinciye i'tiyad-i sani de denilmiştir. Yani insanın niyet ve iradesi ile teşekkül ettirdiği ikinci fitrat.

Birinci fitrat yani vicdani esaslara dayanan hakiki fitrat, tabii halde diyebiliriz, hakkın ve doğrunun bir miyarı ve mizanıdır. Bu bütün insanlarda ortak bir anlayış ve ortak bir sezidir. Bu yüzden insanlığın ortak ve temel ahlaki normları, bu özgün fitri halin bir neticesi, bir sonucudur denilebilir.

İnsandaki ikinci suni fitrat ise, insanın kesbi ve niyeti ile şekillendiği için arızalı ve sunidir. Bu yüzden her insanda farklı farklı tezahür eder.

Bazı insanlar, bu ikinci fitri oluşumu tabi fitrata yakın bir terbiye ve tedbir ile oluşturduğu için iki fitrat arasında uyumluluk olur. Aralarında bir mutabakat tesis olur ve bu da davranış ve ahlakta güzel neticeler verir. Yani orijinal ve samimi davranışlar sergiler.

İslam'ın ve onun terbiye sisteminin fitri oluşu Müslümanlar üzerinde olumlu ve güzel ikinci fitratların oluşmasına sebep olmuştur. Bu yüzden İslam alimleri ve evliyalari halis ve fitri bir güzelliğe sahip olmuşlardır.

Bir de suitedbirinden dolayı bazı insanlar, farklı inanç ve ideolojilerin de tesiri ile ikinci fitratları gayet yamuk ve eğri büğrü oluşur. Birinci fitrat ile ikinci fitrat arasında bir uyumsuzluk oluşur. Daima bir birleri ile çelişir ve çatışırlar. Genelde ikinci suni fitrat tabi ve doğal olan birinci fitratı ifsat eder. Fitri olarak güzel iken, bozuk ikinci fitratın müdahalesi ile o güzelliği bozar, yerine suni ve yapmacık halleri getirir.

Bir de zamanla ikinci bozuk fitrat, birinci tabi fitratı ifsadi ile tamamen dönüştürüp kendi gibi bozuk hale getirir. Artık bu adamın hayra ve güzelliğe kabiliyeti kalmaz. Bütün amelleri yapmacık ve suni olur. Üstat bu manaya **fitratı tefessüh edenler** diye işaret ediyor. Artık böyle bir fitratın doğal hali, ifsat ve kötü hallerdir.

Bahsi geçen yerde Üstat bu iki fitrat tipine şu ibareler ile işaret ediyor:

"Ve fitrî olarak vicdanda şuurla bizzat hissedilen vicdaniyatın esası, ikinci bir şuur ve niyetle inkitâ bulur."(1)

Burada asıl müşkil kısım, ikinci fıtratın müdahalesi ile birinci fıtratın tabiliğinin bozulmasıdır. Bu birinci fıtrat şayet tefessüh etmiş bir fıtrat ise artık tekebbür ve kötü haller bunun tabi haline dönüşmüş şeklidir. Böyle olunca, bu bozuk fıtrat tabi olarak tekebbür edeceği zaman, niyet ile bu tabilik bozulabilir. Tıpkı güzel birinci fıtratın tevazu halinin ikinci bir fıtratın müdahalesi ile bozulması gibi.

Özet olarak, temiz ve doğal olan birinci fıtratın tabi halini, bozuk ve suni olan ikinci fıtratın müdahalesi bozar. Mesela birinci fitri hal tevazu kabiliyetinde iken, bozuk ve suni ikinci fıtratın müdahalesi ile o tevazu hali gider, yerine riya ve gösteriş hali gelir. Yine birinci fıtratı kokuşmuş olan bir fıtrat tabi hali ile tekebbür etme kabiliyetinde iken, ikinci suni fıtratın müdahalesi ile o tekebbür halini izale eder, yani bir nevi menfi fitriliğini bozar. Fıtrilik müspet ve menfi iki halde de olabilir.

Yine mutlu ve ferahlı olmaya niyet etmek ikinci bir müdahale olmasından doğallığı bozar, mutluluk ve ferahı kaçıır. Zira mutluluk ve ferahlık fitri bir haldir, niyet ile elde edilemez. Ama gam ve kedere karşı insan psikolojik olarak kendini alıştırıp hazırlayabilir. O zaman gam ve keder gelse hazırlıklı olduğu için hafif atlatır. Bu yüzden fitri şeyler önünde suni setler çekmek bir şey ifade etmez. Ama insanın elinde fitri ahvali bozmak veya özgün halinde bırakmak imkanı vardır. Zaten sorumluluk da bundan dolaydır. Bize düşen görev birinci fıtrat ile sonradan oluşan suni ikinci fıtrat arasında mutabakat ve uyumluluğa yardımcı olmaktır.

(1) bk. [Mesnevi-i Nuriye, Şemme.](#)